

RADZYŃSKI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
tom 5, 2007

Wiesław Charczuk

Obraz i struktura Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Siedlcach (sierpień 1944 – czerwiec 1945)

Siedlce zostały zajęte przez oddziały 47 Armii Czerwonej pod dowództwem gen. lejtn. Nikołaja Gusiewa 31 lipca 1944 r. Rankiem 1 sierpnia 1944 r. do Siedlec przybyła grupa gwardzistów z Gwardii Ludowej ze Stanisławem Dąbrowskim „Brzoza”, Stanisławem Laskowskim „Leśny” i Antonim Parzuchem „Emigrant” oraz członkowie Polskiej Partii Robotniczej, którzy weszli do utworzonej w Trzcincu (pow. siedlecki) konspiracyjnej Powiatowej Rady Narodowej w Siedlcach.

Za początek tworzenia struktury Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Siedlcach należy uznać mianowanie 8 sierpnia 1944 r. z dniem 1 sierpnia 1944 r. przez kierownika Resortu Bezpieczeństwa Publicznego Stanisława Radkiewicza, pierwszego kierownika Wydziału Bezpieczeństwa Publicznego na województwo lubelskie (pow. siedlecki w sierpniu 1944 r. administracyjnie należał do woj. lubelskiego) ppor. Henryka Palkę¹. PUBP w Siedlcach powołano w sierpniu 1944 r. jako wydział Powiatowej Rady Narodowej. Zmiana podległości UB nastąpiła na początku września 1944 r., kiedy to podporządkowano go bezpośrednio RBP. Pierwszym kierownikiem PUBP w Siedlcach został ppor. Zygmunt Grodzki², zaczął pełnić swoją

---

¹ Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Lublinie (dalej: IPN Lu), Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego w Lublinie (dalej: WUBP), sygn. 029/3, k. 24, wyciąg z rozkazu nr 1 kierownika RBP PKWN 8 VIII 1944 r.; S. Poleszak, *Narodziny bezpieki. Powstanie Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego na Lubelszczyźnie od sierpnia 1944 do czerwca 1945 roku*, [w] „Zwyczajny” resort. *Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944-1956*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2005, s. 33 i nast.

² J. Kirzyński, *Kształtowanie się władzy ludowej na terenie powiatu siedleckiego w latach 1944-1947*, Warszawa 1978, praca mgr obroniona w Zaocznym Studium Magisterskim Akademii Spraw Wewnętrznych (dalej: ZSM ASW), s. 30.

funkcję 14 września 1944 r.

PUBP w Siedlcach mieścił się przy ul. Piłsudskiego. W tym czasie jego był następujący: 65 funkcjonariuszy (ponadto 11 agentów i 90 informatorów³), z których tylko kierownik był osobą zatwierdzoną na tym stanowisku przez szefa WUBP w Lublinie.

Tworzenie Resortu⁴ Bezpieczeństwa Publicznego rozpoczęto 25 lipca 1944 r. Podstawą prawną była ustawa Krajowej Rady Narodowej z 21 lipca 1944 r. Zasadniczym zadaniem aparatu bezpieczeństwa jako narzędzia represji było uprzedmiotowienie społeczeństwa i zmuszenie go do akceptacji istniejącej rzeczywistości: „Resort Bezpieczeństwa Publicznego [...] musi zapewnić normalną pracę komitetowi, spokojne życie i owocną pracę wszystkim obywatelom. Bezpieczeństwo publiczne inaczej traktujemy, niż traktował je sanacyjny rząd polski, którego celem była ochrona rządów faszystowskich, a służba bezpieczeństwa za pośrednictwem granatowej policji miała na celu walkę z postępem, ruchami robotniczymi, walkę z ludem i demokracją”⁵.

Organizowaniem aparatu bezpieczeństwa publicznego (notabene wzorowanego na stalinowskim NKWD) w początkowej fazie zajęli się oddelegowani funkcjonariusze NKWD. W istocie już w momencie tworzenia była to formacja represyjna. RBP 28 lipca 1944 r. wydał zarządzenie nr 1 o obowiązku oddania przez ludność broni, zawierające ostrzeżenie przed działalnością antypaństwową pod groźbą surowej kary.

Początkowo struktura organizacyjna miała opierać się na dwóch wydziałach: polityczno-operacyjnym i usługowo-gospodarczym. Jednak już 1 sierpnia 1944 r. powołano do życia kontrwywiad, którego jednym z głównych zadań było zwalczanie podziemia niepodległościowego. W ciągu kilku miesięcy 1944 r. RBP bardzo szybko rozbudował się o nowe komórki i już na początku 1945 r. liczył 9 wydziałów. Szybka rozbudowa struktury resortu znalazła odbicie w terenie przy tworzeniu WUBP i PUBP.

Struktura PUBP w zasadzie odzwierciedlała strukturę organizacyjną WUBP. Według podobnej struktury organizowany był siedlecki UB. Od września do grudnia 1944 r. PUBP funkcjonował według następującej struktury: kierownik, zastępca kierownika i sekcje 1, 2 i 3, które zgrupowane były w tzw. grupę kontrwywiadu, sekcja 4, 7 i 8. Na czele PUBP stał kierownik, któremu podlegał bezpośrednio komendant powiatowy Milicji Obywatelskiej i zastępca kierownika PUBP. Praca poszczególnych ogniw ukierunkowana była m.in. na wykrywanie osób współpracujących z okupantem hitlerowskim, rozpracowywanie i zwalczanie podziemia zbrojnego, legalnych i nielegalnych partii i organizacji politycznych oraz księży, ochrona gospodarki, walce z infiltracją wroga w aparacie władzy, przeprowadzanie aresztowań i prowadzenie śledztw.

---

³ IPN Lu, WUBP, sygn. 055/1, k. 51-54, 56-57, sprawozdanie WUBP w Lublinie za okres do 31 XII 1944 r.

⁴ Nazwa „resort” funkcjonowała do chwili powstania Rządu Tymczasowego; z dniem 1 I 1945 r. zmieniła nazwę na Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego.

⁵ „Rzeczpospolita” nr 14 z 16 VIII 1944 r.

Struktura pozioma ogniw była płynna i została dostosowana do bieżących potrzeb walki komunistów z „wrogami demokracji ludowej” (podziemiem zbrojnym).

Strukturę organizacyjną PUBP uzupełniały areszty, które istniały niemal przy każdym powiatowym urzędzie bezpieczeństwa, mieszczące się w piwnicy i Grupa Ochrony (dalej: GO) o liczebności do 10 osób i kancelaria⁶. Na początku stycznia 1945 r. w siedleckim UB utworzono archiwum oraz komórki cenzury⁷.

W resorcie bezpieczeństwa wyodrębnione zostały wydziały i sekcje (później departamenty i wydziały), na których wzorowano się przy tworzeniu struktury powiatowych UB. Rozkazem z 14 listopada 1944 r. kierownik resortu Stanisław Radkiewicz ustalił etaty w resorcie, przydzielając PUBP 51 etatów, a placówkom w gminach 0 – 3⁸.

Struktura wewnętrzna przybrała typ pionowy. W tym celu zaczęto nadmierne rozbudowywać PUBP i stosować bezwzględną politykę fizycznej likwidacji członków i sympatyków NSZ, AK, WiN i innych organizacji niepodległościowych. Polityka nadmiernego rozbudowywania placówek, przejście w niektórych przypadkach kompetencji Ministerstwa Sprawiedliwości było podyktowane monopolizacją aparatu represji. Cytując słowa Henryka Dominiczaka było to: „złamaniem przyjętych w cywilizowanym świecie zasad prawa i demokracji”⁹.

W 1945 r. siedlecki PUBP został poddany nowym zmianom strukturalnym, które w układzie pionowym przedstawiały się w sposób następujący:

- kierownik odpowiadał za całokształt pracy urzędu, kierował wszystkimi działaniami, ale bezpośrednio kierował Referatem Personalnym oraz Referatem do Walki z Bandytyzmem i MO. Utrzymywał łączność z agentami, których osobiście werbował;
- zastępca kierownika urzędu, który zastępował kierownika podczas jego nieobecności, kierował bezpośrednio Referatem I oraz werbował osobiście agentów, z którymi utrzymywał łączność;
- sekretariat kierownictwa urzędu, wykonywał zadania otrzymywane od kierownika urzędu lub jego zastępcy. Przyjmował korespondencję adresowaną do kierownika urzędu i jego zastępcy. Wysyłał pisma wychodzące od kierownika i jego zastępcy. Ponadto przygotowywał materiały do rozkazów i meldunków podpisywanych przez kierownika urzędu lub jego zastępcę;
- Referat Personalny przygotowywał wnioski dla decyzji kierownika na przyjęcia do pracy, zatrudnienie na określonych stanowiskach oraz zwalnianie z pracy stałych pracowników etatowych. Ponadto prowadził kontrolę już pracujących lub nowo przyjętych funkcjonariuszy, sprawdzając prawdziwość poda-

---

⁶ IPN Lu, WUBP, sygn. 055/3, k. 62, struktura PUBP wg stanu na 2 XII 1944.

⁷ AIPNW, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego (dalej: MBP), sygn. 329, k. 51, sprawozdania okresowe szefa WUBP w Lublinie za 1945.

⁸ Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (dalej: AMSWiA), obecnie w zbiorach IPN, Rozkazy i zarządzenia.

⁹ H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944-1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997, s. 42.

nych przez nich informacji odnośnie ich życiorysu, danych krewnych i działalności partyzanckiej w czasie wojny. W tym miejscu warto nadmienić, że w początkowym okresie w PUBP w Siedlcach akt osobowych nie prowadzono¹⁰.

Na podstawie analizy źródeł wyłania się następujący obraz organizacji PUBP w Siedlcach, który do 8 października 1948 r. podlegał pod WUBP w Lublinie, a w wyniku zmian administracyjnych w kraju od 8 października 1948 r.¹¹ Siedlce znalazły się w granicach województwa warszawskiego i siedlecki PUBP przeszedł pod jurysdykcję WUBP w Warszawie¹². Na czele PUBP stał kierownik, który był odpowiedzialny za całokształt pracy podległego mu urzędu. Jego zastępca kierował referatem Kontrwywiadu i odpowiadał za pracę agenturalno-operacyjną urzędu. Komórka ta stanowiła najważniejsze ogniwo w strukturze. Podobnie jak w WUBP składała się z ośmiu sekcji: 1 sekcja zajmowała się przeciwdziałaniem wywiadowi niemieckiemu; w gestii 2 sekcji pozostawały partie i organizacje opozycyjne; 3 sekcja zajmowała się szczególnie działalnością duchowieństwa; 4 sekcja realizowała zadania związane z obserwacją (w jej skład wchodziła sekcja 4A, która prowadziła aresztowania); 5 zajmowała się poszukiwaniem osób podejrzanych i ściganych; 6 wykonywała zadania związane ze stosowaniem środków techniki specjalnej (np. podsłuch); 7 sekcja prowadziła sprawy śledcze; natomiast sekcja 8 gromadziła materiały ewidencyjne i kartotekę operacyjną¹³. Analizując wytyczne RBP z okresu 1944/1945 wynika, że sekcje 5 i 6 pozostawały wyłącznie w sferze planów. Kompetencje planowanej sekcji 5 przejęły inne: sekcje Kontrwywiadu 1, 2 i 7. Z kolei sekcja 6 nie powstała w Siedlcach z prozaicznych przyczyn, brakowało sprzętu i wykształconej kadry, aby w tym czasie stosować środki techniki specjalnej. Występowały również trudności w organizowaniu sekcji 3 i 8. Jej członkami sekcji mieli być funkcjonariusze, którzy rekrutowali się ze wsi podlaskiej, która była patriotyczna i religijna, a Kościół cieszył się autorytetem. Pozostanie pracownikiem sekcji 3, której celem miało być rozpracowywanie osób duchownych, rzutowało na wyobcowanie ze społeczności, w której żyli. Nie każdy mógł takie psychiczne obciążenie wytrzymać. Dlatego często ludzie ci rezygnowali z pracy w sekcji 3 lub porzucali ją po krótkim okresie pracy. Jeżeli chodzi o sekcję 8 (ewidencja i kartoteka), trudności stwarzał brak wykształconych kadr i świadomości, jak ważna była to forma pracy¹⁴.

Strukturę PUBP uzupełniały kancelaria, buchalteria (księgowość), referent gospodarczy, komendant gmachu. Po reorganizacji na początku 1945 r. struktura PUBP wyglądała tak jak Wydział I WUBP. Od kwietnia 1945 r. rozpoczęto organizo-

---

¹⁰ IPN Lu, WUBP, sygn. 055/3, k. 45-47, instrukcja kierownika wydziału Personalnego RBP PKWN w sprawie organizacji wydziałów personalnych.

¹¹ S. Stępień w pracy *Zmiany w podziałach terytorialnych Lubelszczyzny w latach 1944-1975*, mps, s. 7-18 (kopia w zbiorach autora), podaje, że powiat siedlecki przyłączono do województwa warszawskiego 1 lipca 1949 r.

¹² A. Kochański, *Polska 1944-1991. Informator historyczny*, t. 1: *Podział administracyjny, ważniejsze akty prawne, decyzje i enuncjacje państwowe (1944-1991)*, Warszawa 1996, s. 11.

¹³ L. Piłat, *Struktura organizacyjna i działalność WUBP w Lublinie 1944-1945*, „Studia Rzeszowskie”, t. 6, 1999, s. 78.

¹⁴ Tamże, s. 79.

wanie Sekcji do Walki z Bandytyzmem, której zadaniem było zwalczanie oddziałów podziemia niepodległościowego, a także ściganie osób współpracujących bądź sympatyzujących z podziemiem zbrojnym¹⁵.

Aby usprawnić działalność UB i głębszą penetrację podziemia zbrojnego zgodnie z wytycznymi MBP w lutym 1945 r. dokonano reorganizacji PUBP. Punkt ciężkości został przesunięty z wywiadowcy na referenta. Teraz referent stał się podstawową figurą w aparacie bezpieczeństwa. Jego podstawowym zadaniem było werbowanie agentury, wychowanie jej i skierowanie jej działalności na wykrycie „wrogich elementów” (podziemie zbrojne). Taka struktura PUBP w Siedlcach przetrwała do 15 stycznia 1946 r.¹⁶

Pod koniec 1945 r., aby zwiększyć zakres działania i mobilność grup ubeckich, powołano do życia Grupy Rajdowe w skład których wchodził pracownicy PUBP, Komendy Powiatowej MO w Siedlcach i żołnierze Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego (dalej: KBW). Do takiej grupy przydzielony był funkcjonariusz UB, który dobrze znał teren. Grupy Rajdowe tworzone były na terenach, gdzie aktywnie działało podziemie zbrojne. Funkcjonariusze wchodzący w skład GR byli uzbrojeni w broń maszynową (rkm, lkm i ppsz) i w celu zwiększenia mobilności w terenie wyposażano je w samochody. Aktywność GR przejawiała się szczególnie w północnej części powiatu siedleckiego, w której aktywnie działały oddziały podziemia poakowskiego, zwłaszcza WiN – u i oddziałów Obozu Narodowego: Narodowe Siły Zbrojne i NZW. GR istniały w Łysowie, Sarnakach, Platerowie i Kornicy, natomiast sztab mieścił się w Łosicach¹⁷.

Istnienie Grupy Rajdowej przy PUBP w Siedlcach miało na celu (co potwierdzają studia materiałów prokuratorskich) fizyczną likwidację aktywnych członków podziemia niepodległościowego. Funkcjonariusze wchodzący w skład GR, wzorem NKWD, stosowali zasadę odpowiedzialności zbiorowej, np. mord 16 mieszkańców Siedlec i okolic 12/13 kwietnia 1945 r.¹⁸.

Ważną rolę przywiązywano do ideologizacji pracowników aparatu bezpieczeństwa, dlatego już w pierwszych miesiącach istnienia UB montowano komórki PPR. W siedleckim PUBP pierwszym sekretarzem był Stefan Niedziółka¹⁹. Zadaniem komórek partyjnych było utrzymanie ścisłej więzi funkcjonariuszy z partią oraz ideologiczna indoktrynacja osób pracujących w PUBP na terenie Podlasia i wschodniego Mazowsza.

Należy podkreślić, że mimo wykrystalizowanej i klarownej struktury PUBP w Siedlcach organizacja UB w różnych okresach, nadal ulegała zmianom i przekształceniom.

---

¹⁵ Rok pierwszy. Powstanie i działalność Aparatu Bezpieczeństwa Publicznego na Lubelszczyźnie (lipiec 1944 – czerwiec 1945), oprac. Pietrzak, S. Poleszak, R. Wnuk, M. Zajączkowski, Warszawa 2004, s. 25-26.

¹⁶ W. Góra, *Organizacja Służby Bezpieczeństwa w latach 1944-1945*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, nr 1, 1967, s. 120.

¹⁷ Tamże, s. 92.

¹⁸ W. Charczuk, Z. Gołowski, *Zbrodnia Powiatowego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego dokonana 12/13 kwietnia 1945 roku na żołnierzach podziemia niepodległościowego w Siedlcach*, Siedlce 2001, s. 5-8.

¹⁹ J. Kirzyński, dz. cyt., s. 92.

Budowa organów bezpieczeństwa przebiegała równoległe do organizacji najważniejszych struktur władzy. Początek powstawania i działalności referatów i sekcji PUB do końca września 1944 r. jest słabo udokumentowany ze względu na brak wykształconych ludzi, np. w 1945 r. co trzeci funkcjonariusz UB mógł się wylegitymować zaledwie wykształceniem niepełnym powszechnym, zaś niemal co drugi wykształceniem powszechnym. Aż około 79%²⁰ pracowników ukończyło edukację co najwyżej na szkole powszechnej. Zdarzały się przypadki, że kierownikiem PUBP był analfabeta. W pierwszych latach po wojnie w wielu PUBP nie było nawet jednej osoby, która mogłaby napisać czytelny i w miarę zgodny z zasadami gramatyki i ortografii raport miesięczny²¹.

Momentem przełomowym w funkcjonowaniu zbrodniczego aparatu bezpieczeństwa był 28 czerwca 1945 r. i utworzenie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, który został uznany przez Aliantów, oraz wejście do rządu Stanisława Mikołajczyka. Udział w TRJN polityków z rządu emigracyjnego był ceną, jaką musieli zapłacić komuniści za uznanie swojej władzy na arenie międzynarodowej. Następował jednocześnie proces angażowania się NKWD w likwidację podziemia zbrojnego: od 1 marca 1945 r. działania te podporządkowane zostały głównemu doradcy NKWD przy MBP, gdzie działały do wiosny 1947 r. Jednocześnie, z uwagi na opinię międzynarodową, zaczęto zastępować Armię Czerwoną i NKWD „siłami własnymi”. Ponadto polscy komuniści pragnęli wykazać Stalinowi, że sami potrafią rozprawić się z podziemiem niepodległościowym.

Kadra kierownicza PUBP powoływana była na mocy rozkazów personalnych MBP. Odwołanie kierownika PUBP następowało na wniosek kierownika WUBP. Dobór kadry „prosto z ulicy” powodował, że władza nadrzędna chcąc utrzymać karność, musiała zwalczać nagminne łamanie dyscypliny. Również przygotowanie zawodowe osób pełniących stanowiska kierownicze w siedleckim UB pozostawało wiele do życzenia – właściwie reprezentowali oni niemal wszystkie zawody, ale nie te, które w normalnych warunkach mogły by z nich uczynić odpowiednich kandydatów na kierowników PUBP.

Kierownicy PUBP w Siedlcach mieli różną, często dość bogatą przeszłość. Jednym z pierwszych szefów urzędu był czterdziestosześcioletni Zygmunt Grodzki z Warszawy, z zawodu nauczyciel, uczestnik wojny obronnej 1939 r. Był jeńcem wojennym w niewoli niemieckiej, z której zbiegł. W okresie okupacji niemieckiej związał się z PPR. Od września 1944 r. w strukturach UB²².

Kolejnym szefem PUBP w Siedlcach od 25 października 1944 do 6 lutego 1945 r. został por. Stanisław Suchecki – trzydziestoletni z urzędnik, który w latach 1934-1935 odbył służbę wojskową w Wojsku Polskim. W okresie okupacji niemieckiej walczył w oddziałach Gwardii Ludowej-Armii Ludowej, gdzie w 1944 r. był zastępcą

---

²⁰ K. Rokicki, *Aparatu obraz własny. Analiza wykresów porównawczych dotyczących kadry aparatu bezpieczeństwa publicznego w latach 1944-1955*, [w] „Zwyczajny” resort. *Studia o aparacie bezpieczeństwa 1944-1956*, red. K. Krajewski i T. Łabuszewski, Warszawa 2005, s. 19-20.

²¹ Tamże, s. 20; G. Jakubowski, *Sądownictwo powszechne w Polsce w latach 1944-1950*, Warszawa 2002, s. 200 i nast.

²² IPN Lu, sygn. 0212/849, Akta osobowe Zygmunta Grodzkiego.

dowódcy oddziału AL dowodzonego przez Stanisława Laskowskiego „Leśny”. Po wkroczeniu Armii Czerwonej na teren Podlasia organizował struktury MO w powiecie. Od 25 września 1944 r. był p.o. kierownika MUBP w Siedlcach²³.

Następca Suheckiego – Józef Kościuk, Ukrainiec, pochodził powiatu hrubieszowskiego. Z zawodu kowal, w latach 1939-1941 przebywał w ZSRR. W UB pracował od lutego 1945 r., najpierw jako starszy wywiadowca PUBP w Hrubieszowie. Od 15 marca 1945 do 1 czerwca 1945 r. kierownik PUBP w Siedlcach. Urząd sprawował niecałe 3 miesiące. W charakterystyce służbowej z kwietnia 1945 r. kierownik WUBP w Lublinie napisał, że jako kierownik Kościuk z czynności wywiązywał się źle, był mało zdyscyplinowany, brak mu było odwagi w podejmowaniu decyzji, a przede wszystkim nie potrafił odpowiednio zorganizować pracy urzędu. Był odpowiedzialny za mord w nocy z 12/13 kwietnia 1945 r. 16 młodych żołnierzy podziemia niepodległościowego w Siedlcach²⁴.

Wśród funkcjonariuszy PUBP w Siedlcach, którzy dokonali zbrodni byli: ppor. Altberg vel Brzozowski (oficer narodowości żydowskiej), st. sierż. Stanisław Adamiak – kierowca, kpr. Mieczysław Adamkiewicz, chor. Władysław Brodzik – księgowy UB, Józef Czajka – kierownik sekcji 4 PUBP w Siedlcach, ppor. Józef Florczak – starszy wywiadowca, Tadeusz Gniatowski – wartownik PUBP, Władysław Kazimierzak – funkcjonariusz ochrony budynku PUBP, Jan Kiełczykowski – wartownik, Ignacy Kruszewski – referent śledczy, Elias Madenfrost (narodowość żydowska) – wywiadowca PUBP, Stefan Niedziółka – dowódca ochrony budynku PUBP w Siedlcach, Marian Mazur – wartownik UB, Rafał Peterman (narodowość żydowska) – wywiadowca PUBP, Stanisław Robak – młodszy referent UB, kpr. Izaak Schillinger (narodowość żydowska) – wywiadowca UB, Tadeusz Starowiejski – zastępca kierownika UB, bomb. Udyn Steinberg (narodowość żydowska) – wywiadowca UB, Abram Blusztajn (narodowość żydowska) – wywiadowca UB, Hersz Blusztajn (narodowość żydowska), Antoni Witczak – kurier UB w Siedlcach. Ponadto w PUBP w Siedlcach pracowali następujący funkcjonariusze pochodzenia żydowskiego: Dawid Orzeł, Fimek, Blumsztajn Braun, Herszt Blumsztajn, Rafał Peterman i Marian Kiersten²⁵.

Zmiana na szczeblu kierownika PUBP nastąpiła w 1czerwca 1945 r., kiedy to na podstawie rozkazu personalnego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego nr 137 z 28 czerwca 1945 r. kpt. Józef Kościuk za nadużywanie władzy został zwolniony ze

---

²³ Tamże, sygn. 193/7808, Akta osobowe Mieczysława Suheckiego; M. Bechta, *Rewolucja, mit, bandytyzm. Komuniści na Podlasiu w latach 1939-1944*, Warszawa-Biała Podlaska 2000, s. 192.

²⁴ Po tej zbrodni i jej szerokiej reperkusji w kraju i zagranicą (m.in. 2 V 1945 r. w sprawie „zniknięcia” Polaków w angielskiej Izbie Gmin została zgłoszona interpelacja. Ponadto szczególnie nacisk w parlamencie angielskim położono na wyjaśnienie i sprawdzenie informacji o rozstrzelaniu w Siedlcach 16 Polaków). Ze swojej strony komuniści w swojej prasie frontowej („Wolność”) opublikowali komunikat TASS, informując społeczeństwo polskie, że informacje podawane przez radio BBC i prasę podziemną są kłamliwe. Sugerowano, że informację zmyślili sami członkowie podziemia zbrojnego przeciwko władzy ludowej, cyt.: „Co się tyczy szerzonych przez angielską informację pogłosek o zabójstwach i rozstrzelaniach Polaków w Siedlcach, w sprawie czego złożono również oświadczenie w parlamencie angielskim, to i ta wiadomość informacji angielskiej jest zmyślona od początku do końca i jak widać, podsumiła autorom interpelacji przez agentów Arciszewskiego” (Tomasz Arciszewski – premier rządu na uchodźstwie – przyp. W. Ch.).

²⁵ W. Charczuk, Z. Goławski, dz. cyt., s. 4-6.

służby i aresztowany. Następnie wyjechał do USRR. Wywiadowcy pochodzenia żydowskiego: Braun Blumsztajn i Herszt Blumsztajn, zostali przeniesieni do pracy w UB na Dolny Śląsk²⁶.

Ostatnim szefem, który kierował PUBP w Siedlcach w 1945 r., był Edward Słowik – dwudziestotrzyletni, członek PPR, z zawodu tokarz. W okresie okupacji pracował w zakładach lotniczych w Rzeszowie. Po ucieczce z transportu, który wiózł na roboty przymusowe do III Rzeszy, wstąpił do AL i pod pseudonimem „Murzyn” działał aż do wkroczenia Armii Czerwonej. Od 21 czerwca 1945 do 11 marca 1946 r. pełnił funkcję szefa PUBP w Siedlcach²⁷.

Warto wspomnieć, że największą karierę z szefów siedleckiego PUBP w latach 1944-1945 zrobił Mieczysław Suhecki. Po przeniesieniu, od 27 maja 1946 r. został naczelnikiem Wydziału Śledczego WUBP we Wrocławiu, a od 1 stycznia 1949 kierownikiem Sekcji I Wydziału III Departamentu I MBP, a następnie od 1 marca 1969 r. inspektorem Wydziału I MSW²⁸.

Wśród zastępców szefów PUBP w Siedlcach w 1945 r. znalazł się urodzony w Cisiach (powiat siedlecki) Tadeusz Starowiejski, pochodzenie chłopskie, partyzant GL-AL, który w okresie okupacji niemieckiej posługiwał się kenkartą na nazwisko Edward Brzozowski²⁹.

Ostatnim zastępcą szefa PUBP w Siedlcach, który sprawował tę funkcję od 1 czerwca 1945 do lutego 1946 r., był Piotr Stelmaszczyk³⁰.

W siedleckim urzędzie bezpieczeństwa ważną rolę odgrywał Emanuel Alberg vel Jan Karpiński – Żyd urodzony w Siedlcach, który w okresie okupacji niemieckiej tuż przed likwidacją getta zbiegł. W UB od 1 lutego 1945 do 8 I 1957 r.; był doradcą prawnym PUBP w Siedlcach od 1 lutego 1945 do 21 marca 1945 r.³¹.

W historii siedleckiego UB zdarzały się przypadki zastępców szefów, którzy byli sędziemi i skazani przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie. Wypadków takich było kilka. Ciężar przewinień był różny. W przypadku zastępcy kierownika siedleckiego UB, Tadeusza Starowiejskiego, został zwolniony za, jak to określono, „nadużycie władzy” i aresztowany w czerwcu 1945 r.³². Również przed WSR w Warszawie został postawiony zastępca szefa siedleckiego PUBP, Marian Beck, którego najpierw dyscyplinarnie zwolniono, a 26 kwietnia 1950 r. aresztowano za współudział w zabójstwie w okresie okupacji niemieckiej partyzanta AL narodowości żydowskiej. Wyrokiem WSR został skazany na 1 rok i 6 miesięcy więzienia³³.

Spośród szefów zatrudnionych w siedleckim urzędzie bezpieczeństwa w latach 1944-1945 najdłuższy staż pracy na tym stanowisku miał Edward Słowik – 9 miesięcy. Natomiast najkrótszy – Józef Kościuk, tylko 3 miesiące. Wśród zastępców

---

²⁶ Postanowienie o umorzeniu śledztwa w sprawie pozbawienia życia 16 osób w nocy z 12 na 13 kwietnia 1945 r. w Siedlcach, s. 7, zbiory własne autora.

²⁷ IPN Po, sygn. 0065/3292, akta osobowe Edwarda Słowika.

²⁸ IPN, sygn. 0193/7808, akta osobowe Mieczysława Suheckiego; *Rok pierwszy...*, s. 275.

²⁹ IPN Lu, sygn. 0212/292, akta osobowe Tadeusza Starowiejskiego.

³⁰ Brak danych o tym funkcjonariuszu.

³¹ S. Poleszak, dz. cyt., s. 70.

³² IPN Lu, sygn. 0212/292, Akta osobowe Tadeusza Starowiejskiego.

³³ S. Poleszak, dz. cyt. 69-70.

szefów siedleckiego UB najdłużej pracował Piotr Stelmaszczuk – osiem miesięcy; najkrócej Tadeusz Starowiejski – 1 miesiąc.

W grupie funkcjonariuszy zatrudnionych w siedleckim UB wyjątkowo długo pracował Bolesław Wysocki – ponad 7 lat jako wartownik³⁴, następnie Franciszek Brodzik na stanowisku rachmistrza (ponad 4 lata) i Tadeusz Wnuk (4 lata i 4 miesiące). W latach 1944-1945 udało się ustalić 63 funkcjonariuszy pracujących w siedleckim PUBP. Cechą charakterystyczną dla tej grupy jest krótki okres pracy. W przypadku 28,5% funkcjonariuszy nie można nawet w przybliżeniu określić długości stażu pracy w siedleckim UB. Około 27% (17 osób) nie przepracowało w siedleckim urzędzie nawet roku. Najkrócej jeden miesiąc. Pięć osób zatrudnionych było w Siedlcach od 1 roku do 2 lat, co stanowi 8%. Ponad 2 lata z tej grupy przepracowało 12 osób (19%). Najdłuższy staż pracy wyniósł ponad 7 lat (1944-1952), był to jednak przypadek odosobniony.

Dla wielu funkcjonariuszy PUBP w Siedlcach w 1945 r. był ostatnim miejscem pracy. Z grupy 63 funkcjonariuszy zatrudnionych w 1945 r. w siedleckim urzędzie bezpieczeństwa 11 osób (17%) zostało przeniesionych do pracy w UB w Warszawie, Łodzi i na Dolny Śląsk, co po części związane było z głośną sprawą dokonania mordu w Siedlcach przez funkcjonariuszy PUBP na 16 członkach organizacji podziemnych. W 1945 r. dwóch funkcjonariuszy poniosło śmierć z rąk podziemia niepodległościowego.

Ponadto przy PUBP w Siedlcach w 1945 r. powołano grupę operacyjną, której dowódcą został „Broniek” (NN) narodowości żydowskiej, Marian Reduch, Czesław Sągol i funkcjonariusze: Marian Więckiewicz, st. sierż. Stanisław Adamiak i Surowiec. Grupa liczyła 6 osób. Grupa odwetowa była wyposażona w samochód. Według Marka Ambroziewicza grupa miała być powołana do akcji odwetowej za zastrzelenie funkcjonariuszy UB na szosie pod Iganiami³⁵.

W grupie osób zatrudnionych w PUBP w Siedlcach w 1945 r. na 63 zatrudnionych funkcjonariuszy – 10 było narodowości żydowskiej, co stanowiło około 16%. Funkcjonariusze pochodzenia żydowskiego byli często zatrudniani jako wywiadowcy lub mianowani dowódcami grup operacyjnych. Byli to często ludzie, którzy przeszli szkolenie prowadzone przez instruktorów NKWD. Po ukończeniu szkolenia zadaniem ich było organizowanie aparatu bezpieczeństwa „wynikające z istoty i charakteru rewolucji socjalistycznej”, a zwłaszcza wskazania Lenina „o konieczności okiełznania burżuazji i łamania jej oporu”. Mając odpowiednie przygotowanie w tej materii funkcjonariusze narodowości żydowskiej pełnili funkcje wywiadowców w UB, tworząc zespoły ludzi do rozpracowywania i likwidowania oddziałów i pojedynczych członków formacji zbrojnych Obozu Narodowego i innych ugrupowań niepodległościowych na południowym Podlasiu.

Dane na temat funkcjonariuszy PUBP w Siedlcach zatrudnionych w okresie 1944-1945 nie zawsze są kompletne, ale, ile było to możliwe, starano się jak najbardziej uściślić okres służby oraz zajmowane stanowiska, a także podać miejsca pracy. Nie

---

³⁴ Średni staż pracy funkcjonariuszy w siedleckim PUBP wynosił około 1 roku.

³⁵ Protokół Przesłuchania Świadka M. Ambroziewicza z dn. 3 XII 1990, k. 191.

sposób pominąć nagannego zachowania funkcjonariuszy wobec aresztowanych, maltretowania ich w trakcie przesłuchania, niegodziwego ich przetrzymywania w celi budynku PUBP w Siedlcach o wymiarach 130 na 250 cm i wysokości 2,5 m, która mieściła się pod schodami. Cella była zaopatrzona w małe okratowane okienko, które wychodziło na podwórko. Z analizy dostępnych materiałów, relacji osób, które odsiadkę w takich celach przeszły na terenie Polski znajdujących się obecnie w IPN, siedlecka cella była typowa dla ówczesnych PUBP. W trakcie oględzin pomieszczenia, gdzie byli przetrzymywani, na suficie i ścianach znajdowały się napisy wyrte gwoździem, bądź kawałkiem drutu. Czas jednak zaciera treść. Z trudem można je odczytać, np. „Boże wybaw nas”, „Jezu ufam Tobie”, czy „Jezu do Ciebie uciekamy się”³⁶. Ponadto na ścianach dawnej ubeckiej celi znajdują się nazwiska i imiona wyrte przez aresztowanych, np. „Saszyński Piotr – Pióry”, „Jerzy...”, „Dmowski Piotr – Opole” i data „24 XI 1951 r., Wróbel”³⁷.

Przestępstwa popełnione przez siedleckich funkcjonariuszy PUBP wobec osób zatrzymanych i przesłuchiowanych od początku istnienia urzędu były na porządku dziennym. Wiadomo, że nie znajdują one swego odzwierciedlenia w dokumentacji PUBP. Najpełniejszy i przerażający obraz sadystycznego podejścia pracowników UB pokazują relacje osób, którym udało się przeżyć ubeckie katownie. W pamięci tych osób, oprócz wielogodzinnych przesłuchań, świecenia w oczy lampą, utkwilo również bicie pięściami, trzonkami od łopat, wyciorem od karabinu, czy „gumową pałką”³⁸.

Reasumując należy podkreślić, że obraz UB i ludzi, którzy go tworzyli, na przykładzie siedleckiego UB w dużej mierze zaprzecza popularnemu wyobrażeniu na temat pracowników stalinowskiego aparatu bezpieczeństwa w Polsce. Warto podkreślić, że nie byli to ludzie obcy. Stereotyp pracownika UB – starego komunisty, często pochodzenia żydowskiego, który po przejściu szkolenia w wydaniu NKWD w Kujbyszewie, zmienia mundur na polski, aby dokonać sowietyzacji Polski jest daleki od rzeczywistości.

Przeciętny pracownik UB był człowiekiem młodym, narodowości polskiej, który deklarował wyznanie rzymskokatolickie. Wywodził się ze środowiska chłopskiego lub robotniczego, legitymował się niskim wykształceniem i brakiem doświadczenia politycznego. Tylko w warunkach rewolucji społecznej miał szansę zrobienia kariery za cenę pełnej dyspozycyjności wobec władzy „ludowej” i partii komunistycznej, której członkiem szybko zostawał. Ponadto wśród funkcjonariuszy szerzyło się nagminnie pijaństwo oraz skłonność do przywłaszczania cudzej własności. Często pijani funkcjonariusze UB stali na ulicy wywołując awantury i przeprowadzając bez-

---

³⁶ L. Żebrowski, *Tajemnice siedleckiego UB. Morderstwo szesnastu*, [w] „Szczerbiec”, nr 12, listopad 2003, s. 273.

³⁷ Tamże.

³⁸ W listopadzie 2002 r. w budynku przy ul. Piłsudskiego 4 (dawnej K. Świerczewskiego), gdzie w latach 1944-1956 mieścił się siedlecki UB, znaleziono swoisty instrument funkcjonariuszy, którym wprowadzano demokrację komunistyczną członkom opozycji antykomunistycznej – sprężynę, która w przeszłości była obciążona skórą lub gumą o długości 35-50 cm, zakończoną specjalną skórną pętlą.

prawne aresztowania dla uzyskania okupu³⁹.

Ludzi, którzy w latach 1944-1945 tworzyli strukturę PUBP w Siedlcach, prezentuje poniższa tabela. Uwzględniono kierownictwo i zastępów szefów siedleckiego urzędu bezpieczeństwa, oficerów śledczych, kierowników referatów, wywiadowców, wartowników, jak i personel administracyjny (księgowych, gońców, kierowców). Zachowane materiały często nie dostarczają odpowiedzi na wszystkie pytania, ale systematyczne ich badanie w coraz większym stopniu przybliży i uzupełnia wiedzę o zbrodniczym paracie bezpieczeństwa i udziale tych osób w zbrodni w majestacie prawa.

Tabele. Struktura i obsada personalna PUBP w Siedlcach w okresie 1944-1945.

a) skład grupy operacyjnej utworzonej rozkazem MBP w 1945 r.

Nazwisko i imię	Stopień służbowy	Stanowisko
(NN) Bronek	ppor.	kierownik grupy
Reduch Marian	b.d.	wartownik
Sągol Czesław	b.d.	wartownik
Więckiewicz Marian	b.d.	wartownik
Adamiak Stanisław	st. sierż.	kierowca
Surowiec Stanisław	b.d.	wartownik

b) kierownicy/szefowie.

Nazwisko i imię	Imię ojca	Stopień służbowy	Czas pełnienia funkcji	Uwagi
Grodzki Zygmunt	Teofil	ppor.	14 IX – 25 X 1944	
Suchecki Mieczysław	Dionizy	por.	25 X 1944 – 6 II 1945	
Kościuk Józef vel Jaskowski	Jan	kpr.	15 III – 1 VI 1945	narodowości ukraińskiej
Słowik Edward	Kazimierz	chor./por.	21 VI 1945 – 11 III 1946	

c) zastępcy kierowników/szefów.

Nazwisko i imię	Imię ojca	Stopień służbowy	Czas pełnienia funkcji	Uwagi
Beck Marian	Edward	b.d.	1 X – 25 XI 1944	
Starowiejski Tadeusz vel	Władysław	sierż.	1 V –	

³⁹ Szerzej patrz: D. Smolarek, *Władze komunistyczne wobec opozycji na Południowym Podlasiu w latach 1944-1947*, Siedlce 2005, s. 239 i nast.

Brzozowski Edward			1VI 1945	
Stelmaszczyk Piotr	b.d.	b.d.	1 VI 1945 – 21 II 1946	

d) obsada personalna

Nazwisko i imię	Imię ojca	Stopień służbowy	Czas pełnienia funkcji	Uwagi
Alberg Emanuel vel Jan Karpiński	b.d.	chor.	1 II 1945 – 8 I 1957	doradca prawny
Adasiak Stanisław	Stanisław	sierż.	30 VII 1945	st. referent
Brodzicki Franciszek	Józef	kpr.	16 XI 1944 – 1 XI 1945	wartownik
Brodzicki Władysław	Antoni	chor.	14 VIII 1945 – 30 IV 1955	rachmistrz
Burgas Alfred Gabryel	Stanisław	b.d.	15 XI 1944	kierowca
Chabrowski Józef	Walenty	b.d.	25 X 1944 – 3 IX 1946	magazynier
Czajka Józef	Jakub	b.d.	10 XII 1944 – 1 II 1946	kierownik sekcji 4
Fledorowicz Mikołaj	Ignacy	b.d.	8 V 1944 – 1 XII 1947	referent personalny
Florczak Józef	Jan	ppor.	20 XII 1944 – 1 XII 1945	St. wywiadowca
Gniatowski Tadeusz	Marian	b.d.	7 IX 1944 – 10 X 1945	wartownik
Kamecki Marian	Jan	b.d.	25 XII 1944 – 4 III 1947	wartownik
Jachimowicz Michał	b.d.	ppor.	15 XII 1944	st. wywiadowca (narodowość żydowska)
Każmierczak Władysław	Władysław	b.d.	1 XII 1944 – 11 VIII 1946	funkcjonariusz ochrony
Kielczykowski Jan	Stanisław	b.d.	2 X 1945 – 11 X 1946	wartownik
Kokosza Henryk	Jan	b.d.	4 VI 1945 – 31 V 1947	wartownik PUBP Sokołów Podlaski
Kupa Józef	Stanisław	szer.	11 VIII 1945	wartownik; następnie przeniesiony do Warszawy
Madenfrost Elias	b.d.	b.d.	11 IX 1944 – 1 VII 1945	wywiadowca (narodowości żydowskiej)
Markiewicz Czesław	Władysław	b.d.	VIII 1944 – III 1945	funkcjonariusz
Małusz Marian	Józef	b.d.	4 I 1945	mł. referent
Mazur Marian	Michał	b.d.	7 VIII 1945 – 31 I 1946	wartownik
Niedziółka Stefan	Jan	b.d.	29 IX 1944 –	dowódca ochrony

			1 II 1945	gmachu
Noczeń Piotr	Jan	plut.	8 I 1945-7 III 1945	Pracował jako milicjant
Olszewski Wacław	Ludwik	szer.	17 VII 1945 – 7 X 1946	milicjant
Peretman Rafał	Moszek	b.d.	16 XI 1944 – 1 VII 1945	wywiadowca (narodowości żydowskiej)
Robak Stanisław	Aleksander	b.d.	1 IV 1945 – 1 XII 1945	mł. referent
Schillinger Izaak	Herman	kpr.	15 XI 1944 – 1 VII 1945	wywiadowca (narodowości żydowskiej)
Stachowicz Stanisław	Jan	b.d.	1 VIII 1944	wywiadowca
Strakowicz Michał	Jan	plut.	1 IX 1944 – 15 VIII 1953	szofer
Strzałkowski Stanisław	Jan	st. sierż.	25 IX – 30 IX 1971	dzielnicowy KP MO
Steinberg Udyn	Chersz	bomb.	10 XII 1944 – 1 VII 1945	wywiadowca (narodowości żydowskiej)
Śláz Bolesław	Andrzej	b.d.	22 IV 1945 – 31 XII 1945	goniec
Śláz Henryk	Antoni	szer.	2 II 1945 – 31 VIII 1947	wartownik
Śláz Roman	Antoni	szer.	1 I 1945 – 28 I 1947	wartownik
Wnuk Tadeusz	Stanisław	sierż.	26 VIII 1944 – 1 XII 1949	funkcjonariusz następnie przeniesiony do Warszawy
Wysocki Bolesław	Antoni	b.d.	20 VII 1944 – 30 IV 1952	wartownik
Zieliński Michał	Jan	b.d.	11 IV 1945 – 6 III 1946	wartownik
Blusztajn Abram	Jankiel	b.d.	16 XI 1944 – 22 II 1945	wywiadowca
Blusztajn Hersz	Jankiel	b.d.	16 XI 1944 – 23 I 1945	wywiadowca
Bratus Kazimierz	Jan	b.d.	21 VIII 1945 – 31 XII 1945	wartownik
Brułiński Aleksander	Kazimierz	b.d.	10 V 1945 – 5 I 1949	wartownik; następnie przeniesiony do Warszawy
Chmiel Bronisław	Antoni	b.d.	5 X 1944	15 VI 1945 przeniesiony do PUBP w Łodzi
Gizak Kazimierz	Stanisław	b.d.	3 X 1945 – 4 I 1949	strażnik; następnie przeniesiony

				do Warszawy
Jachimowicz Michał	Jersz	b.d.	15 XII 1944 – 16 I 1945	st. wywiadowca; następnie przeniesiony do Kielc (narodowości ży- dowskiej)
Jakóbczak Tadeusz	Stanisław	b.d.	15 IV 1945 – 4 I 1949	wartownik
Komar Marian	Maciej	szer.	15 IX 1944 – 30 VI 1945	wartownik
Kozieł Henryk	Jan	szer.	30 XII 1944 – 5 I 1949	wartownik; następnie przeniesiony do Warszawy
Kozieł Jan	Stanisław	szer.	9 V 1945 – 4 I 1949	wartownik; następnie przeniesiony do Warszawy
Lewandowski Eugeniusz	Benedykt	szer.	9 V 1945	wartownik
Sakowski Stefan	Łukasz	szer.	12 XII 1944 – 5 I 1949	wartownik
Strakowicz Michał	Michał	szer.	8 V 1945 – 4 I 1949	szofer
Witczak Antoni	Piotr	szer.	7 III 1945 – 12 VI 1948	kurier
Sągół Czesław	Jan	szer.	11 XI 1944	wartownik; zabity przez podziemie 8 VII 1945
Więckiewicz Marian	Aleksander	b.d.	1945	funkcjonariusz; zabity przez podziemie 13 IV 1945
Stefaniuk Franciszek	Władysław	b.d.	25 IV 1945	funkcjonariusz; następnie oddany do dyspozycji SW
Adamiak Stanisław	Aleksander	st. sierż.	1945	funkcjonariusz
Badzyński Edward	Jan	kpr.	1945	funkcjonariusz
Bielak Jakub	Aleksander	szer.	1945	funkcjonariusz
Brodzik Franciszek	Józef	kpr.	1945	funkcjonariusz
Górczyński Stanisław	Bolesław	plut.	1945	funkcjonariusz
Grużewski Jan	Piotr	b.d.	1945	funkcjonariusz
Junasiewicz Waclaw	Jan	st. sierż.	1945	funkcjonariusz